

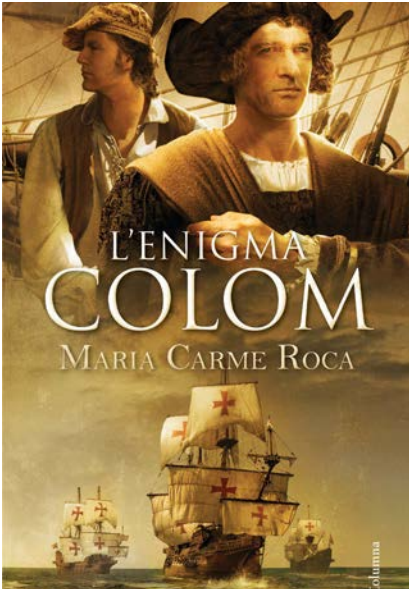
Tria personal

per Xulio Ricardo Trigo

Maria Carme Roca

L'enigma Colom

Columna, Barcelona, 2014.

«La memòria és l'espina de la literatura», deia Sebald, el gran escriptor alemany. És una frase que em sembla adient per a començar a parlar de Maria Carme Roca. Dir que és historiadora de formació i que ja ha practicat amb èxit aquesta difícil disciplina de la «novel·la històrica», amb títols de la seva trajectòria tan inspiradors com *Intrigues de Palau*, que va guanyar el premi Nèstor Luján, o *Barcino*, per només citar-ne dues, ja hauria de ser una garantia per als lectors.

Però la memòria sembla que ha desertat de les nostres prioritats quotidianes i això afecta la literatura. És cert que algú pot néixer amb tots els condicionants possibles per a ser escriptor, però un bon escriptor, aquell que és capaç de fascinar-nos per la seva intel·ligència literària, és el fruit d'un treball extens en el temps, d'una

feina constant. Les novel·les que ens interessin són les que són capaces de construir un món paral·lel, les que ens permeten sentir que viure altres vides és possible malgrat les pròpies limitacions.

Davant d'una novel·la històrica hem d'exigir en primer terme que ens entretingui, que sigui capaç de captivar-nos amb els fets que es narren, que tingui una mica d'aventura, que hi hagi amors i odís, passions desfermades i, per què no?, d'aquelles altres que per la necessitat de romandre ocultes ens obliguen a enfrontar-nos a l'existència com un desafiament, com una proposta atractiva per a viure en plenitud.

Tot això, aquest món per a transitar-hi des de la butaca de casa, sense gaires riscos més enllà dels mentals, que tampoc no són menors, ho podem trobar en la nova novel·la de Maria Carme Roca, *L'enigma Colom*.

En primer lloc, cal dir que és una història molt ben construïda, un aspecte encara més important en una novel·la amb rerefons històric. L'autora ha anat a les fonts, ha escollit els personatges i els fets que més bé podien acompanyar el protagonista i ha bastit amb una enorme precisió un mecanisme que té molt a veure amb la rel·lotgeria. L'estructura, la manera com es construeix una història, influeix en el lector, que la rep amb naturalitat quan destil·la tots aquells elements que també pot trobar a la vida.

Sí, una altra vegada el mateix. Les novel·les són un tros de vida autònom, una simulació que ens ha de semblar vertadera.

En un altre ordre de coses, *L'enigma Colom* ens presenta una sèrie de personatges ben matisats, homes i dones del seu temps que, en aquelles pulsi-

ons més bàsiques, l'amor, la mort, el poder, tampoc no eren tan diferents de nosaltres. Allò que sí que era ben diferent era el món que els envoltava, encara ple de llunyanies farcides de misteri, però amb éssers humans que, com en tots els temps, s'arriscaven a buscar més enllà dels límits que la societat els imposava.

Aquest seria una mica el tarannà del personatge que ens condueix pel món proposat per l'autora. Corre l'any 1493 i l'almirall Colom és a Barcelona preparant una nova expedició a les Índies Occidentals, com es deia aleshores. Pels seus voltants ens trobem en Guerau de Gualbes, el fill d'un bastard, per a molts un home de moral rebutjable, però a través del qual toquen terra tots aquells qui tenen el poder o el practiquen. En Guerau coneix la fidelitat i la traïció, l'amor pur i l'impur, és capaç de baixar als inferns i de tocar el cel. Un gran personatge, doncs, complex i difícil de jutjar. Però ara no serem capaços de negar que és aquest tipus de protagonista el que ens fascina. Homes o dones que tempten la sort, que caminen pels llindars de la bogeria o la desesperació, que alberguen un pòsit de noblesa, sovint fruit de la seva experiència.

Com ens transmet aquesta història Maria Carme Roca? Doncs, amb un llenguatge ple de saviesa. Perquè és capaç d'integrar dins el fil de la novel·la totes aquelles informacions històriques que necessitem. El context, allò que m'agrada dir-ne «el rerefons», és dins la història que se'n explica sense que es noti gaire perquè, al capdavall, en forma part.

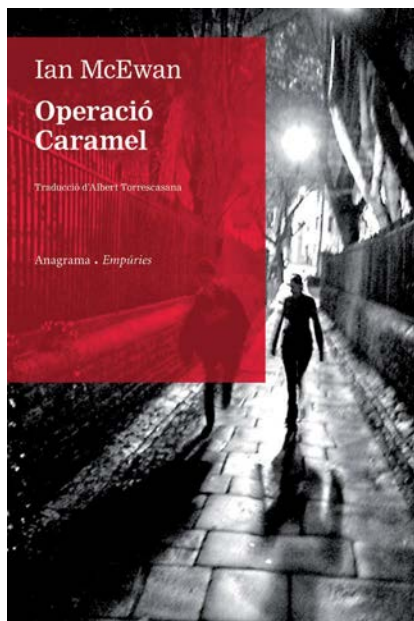
L'escriptura de Maria Carme Roca és meravellosament contradictòria. Escriu amb una senzillesa elegant, gairebé ens sembla que ho fa a rajaploma en un moment d'intensa luci-

desa. Però, per poc que ens aturem per assaborir allò que hem llegit, és fàcil veure que amaga una densitat no percebuda a primera vista, sentits profunds que, com tots els que ver-taderament importen, es manifesten amb senzillesa.

No ens agrada més una novel·la perquè ho expliqui tot, sinó perquè ho expliqui més bé; no ens resulta més interessant per la quantitat de fets que s'hi esmenten, és ben cert, sinó per la qualitat amb què ens són transmesos.

Ian McEwan

Operació Caramel
Anagrama/Empúries,
Barcelona, 2013.

Fa anys que Jorge Herralde, sens dubte un dels editors més capaços que ha tingut aquest país, va establir com a estratègia comercial la difusió d'una sèrie d'escriptors anglesos que destacaven en la seva generació. Entre ells, hi havia el nom de Ian McEwan i, des d'aleshores, els llibres d'aquest autor s'han anat publicant tant a l'editorial Anagrama com a Empúries, el segell català que li donava la rèplica gràcies a un acord –mal-

auradament trencat– entre les dues editorials.

L'edició de les obres de McEwan ha estat sens dubte un dels grans encerts del món de l'edició d'aquests anys. Encara recordo emocionat els seus *Gossos negres* (Edicions 62, 1993) o la magistral i monumental –tots dos adjectius hi escauen– *Expiació* (2002), a més de molts altres, com el més recent *A la platja de Chesil* (2008).

Ara, McEwan ha fet un pas lògic, si tenim en compte les tendències actuals. S'ha passat a la novel·la d'intriga o policial, tal com ha fet el seu company de generació John Banville convertint-se en un Benjamin Black ple d'èxit. Una de les característiques més notables d'aquestes dues conversions –la de McEwan sense pseudònim– és que no han rebaixat gens el grau d'exigència amb què escriuen els seus llibres, que el pas a la literatura per a mi mal anomenada de gènere no fa minvar en absolut la seva qualitat.

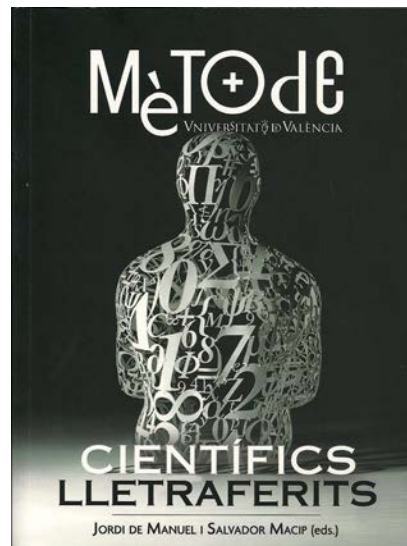
La proposta que ens fa l'autor porta per títol *Operació Caramel* i té molt de novel·la d'espies que, com no podia ser de cap altra manera, s'inscriu en aquest corrent novel·lístic que ens parla de la Guerra Freda, més en concret al principi dels anys setanta. Però el senyal que ens fa als lectors i lectores és ben significatiu del tarannà d'un escriptor com McEwan. La història ens condueix per una trama en la qual la cultura és al punt de mira de l'Agència d'Intel·ligència Britànica.

El personatge de Serena ens porta cap al cor dels intel·lectuals anglesos i, amb molta subtilesa, ens va analitzant els paràmetres de la cultura de l'època; però també és una novel·la sobre aquelles coses en les quals és lícit creure, sobre la força de la memòria i de la cultura i, amb més força encara, sobre la força de conversió de l'amor.

Una entrada, doncs, la d'en McEwan en aquest món de la novel·la d'intriga, que hauria de fer parlar molt. Escrita de manera exquisida i absorbent.

Científics lletraferits

Recopilació de Jordi de Manuel i Salvador Macip
Universitat de València (Mètode),
València, 2014.

La ciència i la literatura tenen una llarga trajectòria com a parella de fet. Hi ha una gran tradició de científics escriptors, o, en altres casos, com ara Darwin, per anar a un dels exemples més flagrants, l'evolució dels estudis i els mitjans per a portar-los a terme ha fet que molts llibres escrits amb voluntat científica hagin afegit a la seva qualificació la de literaris. Des que Jules Verne va afegir estranyes criatures de metall a les seves novel·les o Orson Welles ens va sorprendre a tots amb els seus invasors marcians ha plogut molt, la ciència ha fet passes de gegant que fa difícils les troballes, les sorpreses, si més no per al ciutadà mitjà.

Però aquestes circumstàncies no obsten perquè l'interès dels lectors i les lectores per la ciència i les seves derivacions en literatura continuï existint i que gèneres com la ciència-ficció o corrents creatius com el *cyberpunk* formin part dels nostres interessos.

D'altra banda, en català sempre hi ha hagut una bona conjunció entre les dues disciplines, ciència i literatura, i en casos més concrets, per exem-

ple, s'ha mantingut molt alt el nivell gràcies a associacions com la SCCFF (Societat Catalana de Ciència-Ficció i Fantasia). No ens podem quedar aquí, malgrat que ens agradaria. La ciència no sols ha donat peu a la fantasia i a les projeccions de futur; també hi ha científics que han volgut divulgar-la amb bona lletra, sovint a través de la ficció.

Aquest és el cas dels escriptors que participen en una petita joia que ens ofereix la revista «Mètode», un llibre monogràfic que amb el títol *Científics lletraferits* ens lliura unes quantes narracions, vint per a ser exactes, que abasten diverses propostes en un volum molt complet. Temes com «Història, art i atzar», «Ciència i crims» o «Altres mons», entre d'altres, i autors ben significatius del món literari i científic. No els diré tots, perquè seria molt llarg, però, per oferir-ne una mostra, dir que hi trobarem narracions de Martí Domínguez, Miquel de Palol, Jordi de Manuel, Carme Torras o Carles Zafon ja és una garantia de qualitat.

Una altra història, sense cap mena de dubte, és la dels escriptors que tenen cura del projecte: Jordi de Manuel, que molt recentment ha publicat *La decisió de Manperel*, i Salvador Macip, de qui encara bateguen les bones sensacions que ens va deixar amb *Hipnofòbia*.

Tot plegat es tracta d'un volum que no podem deixar, ple de descobertes científiques i literàries, un plat ben interessant per a acostar-nos al moll de l'os d'aquests escriptors que combinen amb encert ciència i literatura.

Lluís Calvo

Llegat rebel

Terrícola, Granollers, 2013.

De sempre he professat una profunda admiració pels escriptors capaços de parlar amb naturalitat sobre literatura, no sols en converses personals, que ja s'entén, sinó també a l'hora d'elaborar un corpus teòric que situï la seva obra en la contemporaneïtat en què ha estat pensada i escrita.

Aquesta circumstància, que diríeu més pròpia de les literatures anglosaxones o de l'anomenada, sovint en to de menyspreu, literatura acadèmica, és una constant en l'obra de Lluís Calvo, un autor que ha provat molts gèneres, encara que el públic l'identifica sovint com a poeta. Es dóna el cas, però, que Calvo ha fet també novel·les i una obra assagística d'un gran valor ètic i estètic, com ara *Les interpretacions* (2006) i *Baules i llenguatges* (2011), de les quals el primer títol suposa tota una declaració de principis, a més de ser una de les peces de crítica reflexiva més enlluernadores de la darrera dècada.

Ara, Calvo enceta una nova col·lecció de poesia dins d'Edicions Terrícola —és gairebé un miracle obrir noves col·leccions de poesia en aquests temps, però ja sabem allò de la «mala salut de ferro». Aquest llibre

ens ofereix tot allò de bo que té habitualment l'obra poètica de Lluís Calvo, un estil que s'abeura en les fonts clàssiques per anar cap a una expressió netament contemporània.

Llegat rebel és un bon grapat de poemes, alguns de llargs, com ara l'excel·lent «Cant del món», un crit de rebel·lia, sí, però també un altre intent d'entendre l'univers que ens envolta des del llenguatge, amb la precisió d'aquells qui són capaços de resumir i treure l'entrellat de les coses que importen. Un esperit semblant amara els poemes «La fantasia incessant» o, ja fent servir uns referents més clàssics «L'hort de la reina i l'hort del cant», sense oblidar mai que es tracta d'una poesia feta i adreçada al segle XXI.

Amb tot, el recull que més em fa el pes personalment és el que configura la primera part del llibre. Un gran poema com «L'art del camuflatge»: «Els cims, deseparats, són l'altre hivern / que, amb un oreig benigne, t'exaspera.» D'altres, mereixedors de la més exigent antologia: «Entrellaçats» o «Cosmologia».

És un motiu de felicitat que, dins d'aquests temps una mica confusos, poetes del nivell de Lluís Calvo continuïn donant-nos el millor d'ells mateixos. Aquest *Llegat rebel* acompanya amb escriu el seu títol i hauria de fer-nos despertar la curiositat per l'obra plural de l'autor.